

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ БОРОТЬБИ З ОРГАНІЗОВАНОЮ ЗЛОЧИННІСТЮ

УДК 343.132:343.974

Бобрицький Леонід Володимирович –
старший науковий співробітник Міжвідомчого
науково-дослідного центру з проблем бо-
ротьби з організованою злочинністю при Раді
національної безпеки і оборони України

Проблемні питання проведення негласних слідчих (розшукових) дій при розслідуванні злочинів, учинених організованими злочинними угрупкуваннями, у контексті нового кримінального процесуального законодавства

*У статті проаналізовано низку норм кримінального процесуально-
го законодавства України, виявлено їх окремі протиріччя статтям
Закону України “Про організаційно-правові основи боротьби з ор-
ганізованою злочинністю” при практичному застосуванні.*

Ключові слова: кримінальне процесуальне законодавство Укра-
їни, кримінальне провадження, негласні слідчі (розшукові) дії, спеціа-
льне завдання.

Одним із найважливіших питань сучасного суспільного розвитку України постає інтеграція в Європейський Союз. Це вимагає від керівництва держави проведення низки реформ у різних сферах суспільно-політичного життя. У першу чергу, такі реформи повинні бути спрямовані на посилення демократії у державі, захист громадянських прав і свобод людини. Взявши на себе велику відповідальність перед країнами Європи та всім демократичним світом, українські законодавці

зробили суттєвий крок на шляху реформування суспільних відносин у галузі права.

Так, 13 квітня 2012 року Верховною Радою України було прийнято новий Кримінальний процесуальний кодекс України (далі КПК України). Норми вказаного законодавчого акту покликані надійно захищати національні інтереси, суспільні відносини, особу й державу від кримінальних правопорушень таким чином, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини і жоден невинуватий не був незаконно обвинувачений або засуджений.

Необхідність забезпечення правопорядку вимагає від державних інституцій її правоохоронної системи ефективних методів протидії злочинності, особливо її організованим формам.

Загальновизнано, що організована злочинність не тільки загрожує життю і здоров'ю громадян, завдає їм значної матеріальної шкоди, але й шкодить національним інтересам, створює реальні загрози національній безпеці держави. Законом України “Про основи національної безпеки України” прямо визначено, що загрозами національним інтересам і національній безпеці України, серед інших, є поширення організованої злочинної діяльності [1].

Слід зазначити, що правова основа боротьби з організованою злочинністю базується на Конституції України, Кримінальному і Кримінальному процесуальному кодексах України, законах України “Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю”, “Про оперативно-розшукову діяльність”, “Про міліцію”, “Про Службу безпеки України”, “Про прокуратуру” та міжнародно-правових угодах, ратифікованих Україною [2].

Проблеми застосування нового кримінального процесуального законодавства, визначеного Кримінальним процесуальним кодексом України 2012 року, досліджували вітчизняні науковці В. І. Бояров, Т. В. Варфоломєєва, В. Г. Гончаренко, С. В. Гончаренко, І. В. Гора, І. І. Когутич, С. С. Кудінов, Л. М. Лобойко, Д. П. Письменний, В. О. Попелюшко, В. В. Рожнова, Є. Ф. Тищенко, Л. Д. Удалова, В. П. Шибіко, О. Г. Яновська. Разом з тим, окремі його положення залишаються недостатньо дослідженими і, на нашу думку, не повною мірою регламентують процедуру протидії організованим злочинним угрупованням та злочинним організаціям, своєчасному виявленню вчинених ними злочинів, повному й об'єктивному їх розслідуванню. З огляду на це, актуалізується питання виявлення особливостей застосування кримінального процесуального законодавства України, що й визначає мету даної наукової розвідки.

Для досягнення мети зосередимо дослідницький інтерес на розв'язанні таких завдань:

1. Проаналізувати норми кримінального процесуального законодавства України з тим, щоб виявити їх окремі протиріччя законам України “Про оперативно-розшукову діяльність” і “Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю”.

2. Визначити необхідні зміни до положень чинного законодавства з метою більш ефективної протидії організованим злочинності.

У дослідженні розглянемо особливості практичного застосування окремих положень Кримінального процесуального кодексу України та Закону України “Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю”.

На нашу думку, своєчасно виявляти протиправну діяльність організованих злочинних угруповань і злочинних організацій та, у свою чергу, ефективно їх локалізувати і знешкоджувати, а також розслідувати у найкоротші терміни злочини, що ними вчиняються, можливо лише за умов застосування всього спектру оперативно-розшукових заходів. Разом з тим, слід зауважити, що з прийняттям нового Кримінального процесуального кодексу України застосовувати окремі оперативно-розшукові заходи стало дещо проблематичним. Про це переконливо свідчать опитування співробітників оперативних підрозділів.

Так, на запитання: “Чи достатньо, на Вашу думку, в зв’язку з введенням у дію нового КПК України, приведено у відповідність законодавство з питань оперативно-розшукової діяльності?”, лише біля 5 % опитаних оперативних співробітників СБ України і карного розшуку ОВС України відповіли “достатньо”. Дещо більше, 50 % респондентів, вважають, що законодавство приведене у відповідність частково, а понад 35 % заявили, що вказане законодавство зовсім не приведене у відповідність із внесеними змінами.

Цікавим стало й ставлення даної категорії співробітників до введення у КПК України Глави 21 “Негласні слідчі (розшукові) дії”. Так, позитивно вказану новелу оцінили близько 30 % опитаних, негативно – більш, ніж 60 %. На запитання: “Як, на Вашу думку, впливатиме на ефективність проведення розробки організованих злочинних угруповань і злочинних організацій та їх лідерів доповнення у Закон України “Про оперативно-розшукову діяльність”?”, позитивно відповіли лише біля 5 %, тоді як приблизно 60 % висловили своє негативне ставлення до зазначених доповнень і зазначили, що розробку взагалі здійснювати стане неможливим.

Отже, ці та інші відповіді практичних співробітників оперативних підрозділів дають підстави припустити, що окремі норми діючого Кримінального процесуального кодексу України не сприяють своєчасному виявленню, локалізації та знешкодженню організованих злочин-

них угруповань і злочинних організацій та ефективному розслідуванню злочинів, які ними вчиняються.

Як окремий приклад розглянемо застосування деяких норм КПК України, законів України “Про оперативно-розшукову діяльність” і “Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю”.

Так, кримінальним процесуальним законодавством визначено, що кримінальне провадження – це досудове розслідування і судове провадження, процесуальні дії у зв’язку з учиненням діяння, передбаченого Законом України про кримінальну відповідальність [3].

Тобто, власне саме провадження розпочинається з досудового розслідування.

У свою чергу, слідчий, прокурор невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, зобов’язаний внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань і розпочати розслідування. Слідчий, який здійснюватиме досудове розслідування, визначається керівником органу досудового розслідування. Досудове розслідування розпочинається з моменту внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань. Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення затверджуються Генеральною прокуратурою України за погодженням з Міністерством внутрішніх справ України, Службою безпеки України, органом, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства. Здійснення досудового розслідування до внесення відомостей до реєстру або без такого внесення не допускається і тягне за собою відповідальність, установлену законом [3].

Глава 21 КПК України визначає підстави і порядок проведення негласних слідчих (розшукових) дій, тоді як останні – це різновид слідчих (розшукових) дій, відомості про факт і методи проведення яких не підлягають розголошенню. Негласні слідчі (розшукові) дії проводяться у випадках, якщо відомості про злочин та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб. Негласні слідчі (розшукові) дії, передбачені статтями 260, 261, 262, 263, 264 (у частині дій, що проводяться на підставі ухвали слідчого судді), 267, 269, 270, 271, 272, 274 цього Кодексу України, проводяться виключно у кримінальному провадженні щодо тяжких або особливо тяжких злочинів [3].

Серед інших негласною слідчою (розшуковою) дією є виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації. Таке завдання може виконуватись тільки під час досудового розслідування тяжких або особливо тяжких зло-

чинів з метою отримання відомостей, речей і документів, які мають значення для досудового розслідування, особою, яка відповідно до закону виконує спеціальне завдання, беручи участь в організованій групі чи злочинній організації, або є учасником зазначеної групи чи організації, який на конфіденційній основі співпрацює з органами досудового розслідування [3]. Виконання зазначеними особами такого спеціального завдання, як негласна слідча (розшукова) дія, здійснюється на підставі постанови слідчого, погодженої з керівником органу досудового розслідування, або постанови прокурора із збереженням у таємниці достовірних відомостей про особу.

Статтею 8 Закону України “Про оперативно-розшукову діяльність” передбачено необхідність виконувати спеціальне завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації згідно з положеннями статті 272 Кримінального процесуального кодексу України [4].

Разом з тим, статтею 13 Закону України “Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю” чітко визначено, що при здійсненні боротьби з організованою злочинністю спеціальні підрозділи по боротьбі з організованою злочинністю органів внутрішніх справ і Служби безпеки України мають право, якщо інших заходів для розкриття організованої злочинності та притягнення винних до відповідальності недостатньо, використовувати штатних і нештатних негласних співробітників, які вводяться під легендою прикриття в організовані злочинні угруповання. Введення негласного співробітника в організовані злочинні угруповання здійснюється за наявності відомостей про організовану злочинну діяльність і на підставі письмового доручення [2]. Отже, можемо зазначити, що норма цієї статті не узгоджується з вищенаведеними нормами КПК України і Закону України “Про оперативно-розшукову діяльність”. Таке неузгодження діючих законодавчих актів у подальшому буде негативно впливати на процеси, пов’язані з боротьбою з організованою злочинністю.

Для розв’язання вказаної проблеми, на нашу думку, необхідно внести низку суттєвих змін до кримінального процесуального законодавства України, а саме у Главу 21 КПК України “Негласні слідчі (розшукові) дії”. З цієї метою доцільно було б розширити повноваження оперативних підрозділів у здійсненні оперативно-розшукових заходів до початку кримінального провадження.

Список використаних джерел

1. Про основи національної безпеки України : Закон України від 19 черв. 2003 р. № 964-IV (зі змінами і доп.)// Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2003. – № 39. – Ст. 351.
2. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю : Закон України від 30 черв. 1993 р. № 3341-XII (зі змінами і доп.)// Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1993. – № 35. – Ст. 358.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651 VI (зі змінами і доп.)// Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2013. – № 9–10, № 11–12, № 13. – Ст. 88.
4. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лют. 1992 р. № 2135-XII (зі змінами і доп.)// Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1992. – № 22. – Ст. 303.

В статье проанализированы отдельные нормы уголовного процессуального законодательства Украины, выявлены их отдельные противоречия статьям Закона Украины “Об организационно-правовых основах борьбы с организованной преступностью” при практическом применении.

The article is about the analysis of separate norms of the criminal procedures legislation of Ukraine, their contradictions to the article of the Law of Ukraine “On organizational and legal basis of combatting organized crime” during the practical use are given.

Стаття надійшла до редакції журналу 9 вересня 2013 року.